

**A DOUA ÎNTRUNIRE A GRUPULUI DE LUCRU PENTRU STUDIUL
UNIRII BISERICESTI DIN ARDEAL (ALBA IULIA, 10-16 IULIE 2003).
O EVALUARE ÎN PERSPECTIVA EUROPEANĂ**

**ZWEITE TAGUNG DER ARBEITSGEMEINSCHAFT ZUM STUDIUM DER
SIEBENBÜRGENER KIRCHLICHEN UNION (ALBA JULIA, 10.-16. JULI 2003).
EINE AUSWERTUNG AUS EINER EUROPÄISCHEN PERSPEKTIVE**

ZUSAMMENFASSUNG

Das von der Stiftung Pro Oriente in Zusammenarbeit mit der Universität „1. Dezember 1918“ von Alba Julia unternommene Projekt für das Studium der Siebenbürgener kirchlichen Union steht in einem eindeutigen europäischen Zusammenhang. Die Geschichte der Kirchen in Transylvanien, wie auch in vielen anderen europäischen Ländern wird von den Kirchen in dem jeweiligen Kontext oft unterschiedlich und manchmal sogar entgegengesetzt interpretiert. Ein besonderer Fall stellt die Lage in Nordirland dar, wo die Kirchen ihre gemeinsame Geschichte entgegengesetzt interpretieren und daraus Argumente für ihre heutige Auseinandersetzung schöpfen. In Anbetracht dieser Lage haben einige katholische und protestantische Theologen in Nordirland einen Prozess unter dem Namen „Healing of Memories“ (heilendes Erinnern) in die Wege geleitet. Durch diesen Prozess sollen die Kirchen ihre Geschichte und vor allen die strittigen Ereignisse in dieser Geschichte, gemeinsam betrachten, um dadurch eine Heilung des Erinnerns durchzumachen und sich von den Mythen der Vergangenheit zu befreien. Hinsichtlich der Frage wie man mit der Vergangenheit neu umgehen soll, ist auch zu erwähnen, dass der Papst Johannes Paul der II. seit 1998 und vor allem in Zusammenhang mit dem Anfang des dritten Millenniums in vielen Ansprachen und öffentlichen Dokumenten den Begriff „Purifikation der Erinnerung“ benutzt hat. Dieser Begriff hat für den heutigen Papst zuerst eine geistliche Bedeutung und bezieht sich auf die persönliche und kollektive Umkehr, aber auch eine ökumenische und sogar interreligiöse Bedeutung, was zu einer neuen Betrachtung der Kirchengeschichte führen kann. Das heilende Erinnern war schließlich von einer großen Bedeutung in Südafrika, wo 1990 ein Institut für diesen Prozess gegründet wurde. Dieses Institut hat viele Workshops in Amerika, Asien und Australien organisiert und in Europa verschiedene Initiativen inspiriert. Das Anliegen eines heilenden Erinnerns wurde auch in den Gesprächen und Dokumenten einiger internationaler Organisationen behandelt, so z.B. in der Charta Oecumenica (II,3) und in dem Vorbereitungsdokument für das Thema der 12. Vollversammlung der Konferenz Europäischer Kirchen (Trondheim Norwegen, 25. Juni-2. Juli 2003). Das Projekt von Alba Julia steht in diesem breiteren Zusammenhang und zielt nicht allein auf ein wissenschaftliches Unternehmen hin, sondern auch auf einen offenen Dialog, der die dabei beteiligten Kirchen auf ihrem Weg zur Versöhnung näher bringen soll.

Proiectul inițiat de Fundația vieneză Pro Oriente în cooperare cu Universitatea „1 Decembrie 1918“ din Alba Iulia, pentru studierea începuturilor unirii românilor ortodocși din Transilvania cu Biserica Romei, se înscrie pe coordonate europene din mai multe puncte de vedere. Semnificația imediată a acestui proiect constă în faptul de a angaja într-un dialog științific constructiv cercetători, istorici și teologi greco-catolici și ortodocși, la care se adaugă și reprezentanți ai celorlalte Biserici tradiționale din Transilvania. Prin metodologia de lucru adoptată, prin lucrările desfășurate până acum, ca și prin scopul ce și-l propune, și anume de a publica o prezentare istorică critică acceptată de ambele părți a începuturilor Uniației din Transilvania, acest proiect reprezintă o formă nouă de dialog ecumenic dintre respectivele Biserici.

Istoria Bisericilor din Transilvania este prezentată și interpretată separat de fiecare Biserică, uneori chiar în contradicție una cu alta, astfel că istoria comună devine sursă de argumente contradictorii în controversele dintre Bisericile respective. Situații similare se întâlnesc în diferite alte țări, unde diviziunile ca și tensiunile care au avut loc între Biserici de-a lungul timpului nu au fost clarificate încă. În astfel de situații, interpretarea diferită, uneori contradictorie, a istoriei comune de către Biserici constituie un obstacol în calea reconcilierii și a cooperării dintre aceste Biserici. Unul din cele mai dificile obstacole în calea reconcilierii dintre Biserica Protestantă și cea Romano-Catolică în Irlanda de Nord este memoria trecutului, sau cu alte cuvinte faptul că cele două părți interpretează

în mod diferit trecutul lor istoric comun. Interpretarea diferită a trecutului comun, într-o situație de tensiune, agravează atitudinea Bisericilor respective una față de alta, sau mai precis a credincioșilor din cele două tabere în confruntarea lor actuală. Memoria trecutului devine astfel sursă de discordie în relațiile dintre Biserici, respectiv dintre credincioșii diferitelor tradiții bisericesti.

O serie de teologi și istorici irlandezi, impresionați de felul în care credincioșii din țara lor sunt motivați în acțiunile lor de memoria trecutului, au lansat un program ecumenic intitulat „Healing of Memories” (Vindecarea Memoriilor) sau „Reconciling Memories” (Reconcilierea Memoriilor). Prin acest program, susținut în primul rând de Institutul Ecumenic Irlandez (Irish School of Ecumenics) din Dublin, se propune o abordare științifică a istoriei bisericesti din această țară, în comun de către reprezentanții celor două comunități religioase. Oamenii motivați de credința lor comună în Iisus Hristos într-o perspectivă eshatologică, chiar aparținând unor Biserici diferite, nu pot rămâne prizonieri în trecut, ci trebuie să se elibereze de acesta și să privească cu încredere către viitor. În cadrul unui seminar cu tema „Healing of Memories”, organizat la Trondheim, Norvegia, în data de 18 mai 2002, de către Departamentul de Studii al Conferinței Bisericilor Europene, Prof. Johnston McMaster de la Dublin a prezentat un referat intitulat „Healing of Memories in Northern Ireland: a Generational Process” (Vindecarea memoriilor în Irlanda de Nord: un proces de generații).

În capitolul 2.1. al prezentării sale, Prof. McMaster vorbea despre o trecere împreună prin istorie (Walking Through History Together) subliniind următoarele: „Amintirile care trebuie vindecate sunt nu numai cele referitoare la evenimente recente, ci și la întâmplări istorice de mult trecute. Oamenii împărtășesc adesea memorii colective, dar problema este că aceste memorii sunt adesea selective. Fiecare parte a comunității divizate își alege propriile traumatisme. Adânc înrădăcinată în sufletul protestanților (din Irlanda de Nord – n.n.) este răscoala catolicilor care a dus la masacrarea protestanților din 1641. În memoria catolicilor este adânc întipărită sosirea lui Oliver Cromwell în Irlanda la 1649 și masacrul catolicilor din două orașe irlandeze. În istoria mai recentă, în 1970 a avut loc pentru catolici Sâmbăta sângeroasă de la Derry, iar pentru protestanți Vinerea sângeroasă de la Belfast. Fiecare parte își alege traumatismele sale și fiecare are versiunea sa selectivă a istoriei. Prisma ideologică de clasă, sex, naționalism și revendicările diferite ale adevărului teologic sau ale legitimării religioase a aspirațiilor politice de putere, a dus la istorii diferite și la identități opuse. În acest caz este necesară o reevaluare a istoriei, o revizitare a acelor evenimente istorice și memorii, care au devenit mituri pentru comunitățile noastre respective. Numai în cazul în care noi putem pași împreună prin istorie, ascultând traumatismele alese de fiecare, memoriile selective ale fiecăruia, punându-ne întrebări cu privire la felul cum fiecare interpretează istoria, vom începe să vindecăm memoriile noastre istorice, amintindu-ne astfel trecutul vom refuza să fim paralizați de el și vom continua spre viitor”. Procesul foarte complex al vindecării memoriei din Irlanda de Nord, un proces de lungă durată, implică printre altele și un demers de cercetare și reinterpretare a istoriei bisericesti.

În legătură cu conceptul de „vindecare a memoriei” se cuvine să amintim și faptul că Papa Ioan Paul al II-lea a folosit foarte des conceptul de „purificare a memoriei” încă din 1998, în documentul „Incarnationis mysterium”, iar mai apoi într-o serie de documente oficiale publicate în jurul jubileului anului 2000, inclusiv în scrisoarea apostolică din 7 mai 2000, cu prilejul sărbătoririi a 300 de ani de la Unirea Bisericii Greco-Catolice din România cu Biserica Romei. În cuvântarea adresată Prea Fericirii Sale Arhiepiscopul Hristodoulos al Atenei și al întregii Elade, la 4 mai 2001, papa Ioan Paul al II-lea recunoaște că „desigur, noi purtăm sarcina controverselor trecute și prezente, precum și a permanentelor interpretări greșite. Însă acestea pot și trebuie să fie depășite în spiritul dragostei reciproce, pentru că aceasta cere Domnul de la noi. În mod evident este nevoie aici de un proces liberator al purificării memoriei. Pentru ocaziile prezente și trecute, când fiii și fiicele Bisericii Catolice au păcătuțit prin acțiune sau prin lipsă de acțiune împotriva fraților și a surorilor ortodocși, fie ca Domnul să ne acorde iertarea pe care o cerem de la El”. Conceptul de purificare a memoriei, așa cum este folosit în documentele papale, implică în primul rând un act de penitență pentru toți credincioșii, fie în mod individual, fie colectiv. În același timp însă, acest concept implică în mod direct și „calitatea ecumenică și interreligioasă a jubileului” (Pr. Patrick Granfield O.S.B.), ceea ce duce inevitabil spre o nouă abordare a istoriei Bisericii în perspectiva reconcilierii.

În sfârșit, conceptul de „healing of memories” a fost foarte mult folosit în Africa de Sud, în legătură cu procesul de reconciliere a celor două grupuri etnice în tragica lor confruntare, față de care Bisericile din acea țară au fost mai curând o parte a problemei, decât a soluționării acelei probleme. La 1 august 1998 a fost înființat la Cape Town un Institut pentru vindecarea memoriilor (Institut for

Healing of Memories), care și-a propus să susțină procesul de vindecare a memoriei la nivel individual, colectiv și național. De la înființarea sa până în prezent, Institutul din Cape Town a susținut seminarii internaționale în America, Asia și Australia. Unul din principiile de bază ale activității acestui institut este angajarea pentru o responsabilitate comună față de trecut și de aceea o responsabilitate comună în felul de a trata trecutul. Experiența Bisericilor din Africa de Sud, inclusiv cea înregistrată prin Institutul de la Cape Town, a fost foarte apreciată în Europa și a inspirat aici unele inițiative de reconciliere printr-o nouă abordare a trecutului.

Problema abordării istoriei bisericești dintr-o perspectivă nouă s-a pus în ultimii ani tot mai intens la nivelul organizațiilor ecumenice internaționale. În acest sens, Charta OEcumenica, semnată în 22 aprilie 2001 la Strasbourg, Franța, de către Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Jérémie, astăzi mitropolit al Elveției, atunci în calitate de președinte al Conferinței Bisericilor Europene și de către Eminența Sa Cardinalul Miroslav Vlk de Praga, atunci în calitate de președinte al Consiliului Conferințelor Episcopilor din Europa, subliniază că „În duhul Evangheliei noi trebuie să reconsiderăm istoria Bisericilor creștine care este marcată de multe experiențe bune, dar și de schisme, ostilități și chiar de confruntări armate. Greșelile oamenilor, lipsa iubirii și frecventa manipulare a credinței și Bisericilor în interes politic au afectat puternic credibilitatea mărturisirii creștine” (Charta Oecumenica, II, 3). În legătură cu această observație, Bisericile din întreaga Europă sunt chemate să se angajeze împreună:

- „- să depășim autosuficiența și să îndepărtăm prejudecățile, să căutăm întâlnirea împreună și să ne ajutăm unul pe celălalt;
- să încurajăm deschiderea și cooperarea ecumenică în educația creștină, în formarea, desăvârșirea precum și cercetarea teologică”.

Pe aceeași linie, documentul pregătit pentru cea de a 12-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene (Trondheim, Norvegia, 25 iunie-2 iulie 2003), cu tema „Iisus Hristos vindecă și împacă – mărturisirea noastră în Europa”, a abordat și ideea de „healing of memories”. În paragraful nr. 37 din acest document se arată că „abordând trecutul ar putea însemna o trecere împreună prin istoria noastră, în special considerarea în comun a acelor puncte ce continuă să constituie un bold dureros. Trecând în revistă împreună trecutul nostru ar putea să ne ajute să descoperim ceea ce am uitat, renegat sau acoperit cu tăcere. În unele țări există o istorie dureroasă și dificilă între Biserici, care nu a fost încă vindecată”.

Pe baza unor astfel de considerații, Bisericile din Elveția, spre exemplu, au întreprins în comun un proces de cercetare și interpretare a istoriei lor, ceea ce a dus la publicarea unei Istorii a creștinismului din țara cantoanelor într-o perspectivă ecumenică (vezi Lukas Vischer, Lukas Schenker, Rudolf Dellsperger și Olivier Fation, *Histoire du christianisme en Suisse: une perspective oecuménique*, Genève/Fribourg, 1995, 345 p.), ceea ce constituie o contribuție majoră la apropierea dintre Biserica Romano-Catolică și cea Reformată din această țară, între care există încă puncte de divergență.

Abordarea istoriei bisericești din punct de vedere al conceptului de „healing of memories” nu presupune nici minimalizarea semnificației trecutului istoric comun și nici răstălmăcirea acestuia într-o perspectivă pacifistă, ci mai degrabă o lectură comună a trecutului istoric, la care să participe în mod egal toate părțile care se revendică din acel trecut. Această lectură comună nu este un lucru ușor, dar exercițiul în sine apropie părțile separate. Pe calea reconcilierii între ele, Bisericile trebuie să poarte un dialog chiar și cu privire la trecutul lor comun, ceea ce se propune în fond prin proiectul inițiat de Fundația Pro Oriente împreună cu Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

Cele două întruniri organizate până în prezent (Viena 2001 și respectiv Alba Iulia 2003) au demonstrat că dialogul dintre istoricii și teologii de diferite tradiții confesionale din Transilvania nu este ușor, dar este posibil și acest fapt contează cel mai mult. Participanții la acest proiect sunt animați, în primul rând, de spiritul științific al obiectivității istorice, care însă nu exclude totdeauna anumite nuanțe confesionale. Evenimentele istorice studiate în cadrul acestui proiect nu se lasă ușor interpretate într-o viziune unică, ci continuă să-și păstreze unele din secretele lor, dar exercițiul comun de interpretare a acestor evenimente trebuie să continue, chiar dacă ar lăsa în urmă unele aspecte încă neelucidate. Întrunirea din 2003 a arătat pe deplin că la toți istoricii și teologii angajați în acest dialog există o evidentă disponibilitate de dialog și de cooperare, care evidențiază valoarea acestui exercițiu

în sine și indică perspectivele unei cooperări mai complexe între respectivele Biserici pe calea reconcilierii lor depline.

VIOREL IONIȚĂ